

МІСЦЕ ТА РОЛЬ РОЗПОРЯДНИКІВ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ БЮДЖЕТНОГО ОБЛІКУ В БЮДЖЕТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Бащук І. Г., канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу, Підвербна С., здобувач вищої освіти, 3 рік навчання, ННІ Економіки і права, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

Сучасні реалії існування України як держави та нашої економічної системи в умовах євроінтеграції під час повномасштабного вторгнення створюють нові виклики для всіх сфер економіки та кожного окремого суб'єкту господарювання. Економічний спад, інфляційні процеси, складні умови ведення господарської діяльності, наслідки військових атак відчують на собі всі суб'єкти господарювання, як бюджетної так і приватної форми власності. Підприємства приватної форми власності зменшують обсяги виробництва, здійснюють релокацію виробничих потужностей, або взагалі припиняють свою діяльність, адже власники не бажають ризикувати власним капіталом під час повномасштабного вторгнення. Бюджетні організації мають функціонувати навіть в найскладніших умовах, адже основною функцією бюджетних організацій є надання соціально-важливих послуг та виробництво специфічних товарів вжитку. Бюджетні організації існують за бюджетні кошти, тобто є їх розпорядниками, а в наш час, в умовах воєнного стану, особливо прискіплива увага приділяється руху бюджетних коштів держави. Безпосередню участь у розподілі державних коштів беруть адміністративний апарат України та розпорядники бюджетних коштів різних рівнів, всі вони знаходяться в центрі постійної уваги контролюючих органів, ЗМІ, народу України, іноземних інвесторів та інших спостерігачів. Питання дослідження місця та ролі бюджетних розпорядників в бюджетній системі України буде актуальним, доки ця система не буде функціонувати прозоро, задовольняючи всі потреби держави в податкових надходженнях і громадян, як набувачів державних послуг, а норми Бюджетного кодексу та Податкового кодексу регулюватимуть усі питання досконало, не надаючи жодних можливостей обійти законодавство.

Питання дослідження функцій і обов'язків учасників бюджетного процесу, проблеми існування суб'єктів державного сектору залишається актуальним, тому воно є об'єктом дослідження багатьох науковців, зокрема таких як І. Лютий, О. Василик, М. Карлін, О. Борисюк, Д. Куценко, Л. Дейкало, Т. Ларікова, Ю. Іванов, В. Тищенко, В. Карпова тощо. Однак, діяльність розпорядників бюджетних коштів потребує подальшого вивчення у зв'язку зі зміною законодавства відповідно до умов євроінтеграції, міжнародних стандартів обліку і звітності, напрямків розвитку держави та інших зовнішніх чинників.

Метою дослідження є розкриття понять бюджетної системи України, бюджетного процесу, бюджетних коштів, розпорядників бюджетних коштів, їх класифікації, функцій та обов'язків. Також одним із завдань є дослідження взаємодії розпорядників бюджетних коштів з іншими органами і вивчення законодавчої бази, що регулює цей процес.

Бюджетна система України складається з державного бюджету та місцевих бюджетів. Вона регулюється законодавством, формується на підставі економічних взаємозв'язків між розпорядниками бюджетних коштів з урахуванням системи державного менеджменту та адміністративних одиниць.

Розпорядники бюджетних коштів, незалежно від їх рівня, є безпосередніми учасниками бюджетного процесу. Бюджетний процес – регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Під час ведення господарської діяльності бюджетна установа має велику кількість бюджетних процесів, кожен з яких починається на стадії запиту до отримання бюджетних коштів та закінчується всебічним контролем їх використання. Бюджетні процеси виникають на рівні окремих розпорядників бюджетних коштів під час надання послуг, між розпорядниками бюджетних коштів та на загально-державному рівні.

На загальнодержавному рівні бюджетний процес починається зі складання планів бюджетів: довгострокових (наприклад, Бюджетна декларація – план розвитку країни на 5 років, проект бюджету країни на наступний бюджетний рік, що затверджується законом про Державний бюджет України) та поточних (плани асигнувань розпорядникам бюджетних коштів протягом бюджетного року). Після затвердження відповідних планів, розпорядники бюджетних коштів отримують асигнування з державного чи місцевого бюджету на виконання основних цілей бюджетної установи. Заключним етапом бюджетного процесу є стадія звітування та контролю за використанням бюджетних коштів розпорядниками вищого рівня та контроль виконання бюджету України, як зведеного бюджету.

Бюджетні кошти – належні відповідно до законодавства надходження бюджету та витрати бюджету. Головні розпорядники бюджетних коштів – бюджетні установи в особі їх керівників, які отримують повноваження шляхом встановлення бюджетних призначень [1, ст. 2].

Існує відомча класифікація, на основі якої Казначейство України складає та веде єдиний реєстр розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів. В свою чергу, головні розпорядники бюджетних коштів визначають мережу розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням вимог щодо формування єдиного реєстру розпорядників бюджетних коштів і одержувачів бюджетних коштів та даних такого реєстру [1, ст. 10]. Також існує класифікація розпорядників бюджетних коштів за обсягом наданих повноважень: розпорядники бюджетних коштів поділяються на головних розпорядників бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня. Незалежно від класифікації, всі види розпорядників бюджетних коштів виконують майже однакові функції, які закріплено Бюджетним кодексом України.

У статті 22 Бюджетного кодексу України [1] наведені функції, які виконує головний розпорядник бюджетних коштів, серед них: розробка середньострокового плану діяльності бюджетної установи з урахуванням

Бюджетної декларації і Закону про державний бюджет та затвердженого плану асигнувань; складання бюджетного запиту на основі Бюджетної декларації і плану діяльності бюджетної установи; отримання бюджетних асигнувань після затвердження Закону про державний бюджет та делегування повноважень нижчим розпорядникам бюджетних коштів, розподіл асигнувань на власні потреби та підпорядкованим організаціям за їх призначенням та кошторисами; затвердження планових та фактичних кошторисів для нижчих розпорядників бюджетних коштів; розробка і затвердження паспортів бюджетних програм та звітів про їхнє виконання; управління бюджетними коштами в межах своїх повноважень та контроль їх цільового використання; контроль за надходженнями, виконанням бюджетних зобов'язань та інші. Ці функції дозволяють систематизувати управління бюджетними коштами за всіма рівнями розпорядників бюджетних коштів, як на загальнодержавному рівні, так і на рівні окремою установ, а також контролювати їх використання.

В процесі господарської діяльності розпорядники бюджетних коштів – бюджетні установи взаємодіють з Міністерством фінансів України та Державною казначейською службою України. Міністерство фінансів України здійснює аналіз бюджетних пропозицій, поданих головними розпорядниками коштів державного бюджету, на відповідність доведеним орієнтовним граничним показникам видатків державного бюджету та надання кредитів з державного бюджету і вимогам доведених інструкцій [1, ст. 33]. Окрім цього, розпорядники бюджетних коштів складають бюджетні запити для подання Міністерству фінансів України та звітують про їх використання.

Взаємодія розпорядників та одержувачів бюджетних коштів з органами казначейства ґрунтується на сукупності організаційних процедур щодо отримання бюджетних коштів, фінансування бюджетних програм в частині руху грошових коштів та їх цільового використання. Зокрема таких як: проведення видаткових операцій за реєстраційними рахунками клієнтів, їх облік, контроль за цільовим використанням коштів бюджету та формування фінансової звітності щодо виконання видаткової частини бюджетів тощо [2, с. 99]. Казначейство України здійснює контроль за відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів розпису бюджету [1, ст. 47]. Окрім цього, бюджетна установа має реєстраційний рахунок в Казначействі, на який отримує цільове фінансування та бюджетні асигнування. Також органи Казначейства України здійснюють реєстрацію зобов'язань та фінансових зобов'язань розпорядників коштів відповідно до наказу Міністерства фінансів України від 02.03.2012 № 309 «Про затвердження Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України» [3, с. 201].

Таким чином, бюджетні установи як розпорядники бюджетних коштів відіграють ключову роль у всіх етапах бюджетного процесу, системі надання соціальних послуг, економічних процесах країни, зокрема в розподілі бюджетних ресурсів. Розпорядники бюджетних коштів діляться на головних та нижчого рівня, що визначає їх функції та призначення в бюджетній системі України. Розпорядники тісно співпрацюють з Міністерством фінансів та

Державною казначейською службою України щодо розподілу, використання, отримання, надання та контролю бюджетних коштів. Існування державного інституту без розпорядників бюджетних коштів не можливе, а отже доки є держава бюджетні процеси також є невід’ємною складовою. Таким чином на шляху інтеграції України до європейської спільноти, бюджетні процеси та бюджетні установи будуть проходити певні етапи трансформації з метою уніфікації їх функції, але основне їх призначення – розпорядника бюджетних коштів – завжди буде незмінним.

Список використаної літератури:

1. Бюджетний Кодекс України від. 08.07.2010 №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n82> (дата звернення: 27.10.2024).
2. КУЦЕНКО, Джемма Олександрівна. Особливості взаємодії органів казначейства з розпорядниками бюджетних коштів. 2020.
3. PONOMARENKO V. V. THE PLACE AND ROLE OF BUDGET MANAGERS IN THE SYSTEM OF BUDGET LEGAL RELATIONS. Law and Society. 2022. No. 5. P. 197–204. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.5.29> (дата звернення: 27.10.2024)